

MAUSTE-HANKKEESSA EDISTETÄÄN MAAHANMUUTTAJIEN JA HEIDÄN KANSSAAN TYÖSKENTELEVIEN AMMATTILAISTEN SEKSUAALITERVEYDEN JA TURVATAITOJEN OSAAMISTA

Ala-Luhtala Riitta, TtM, lehtori, JAMK Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Valkama Sirpa, TtL, THO, työnohjaaja, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Hoffrén Päivi, TtM, lehtori, Savonia ammattikorkeakoulu

Johdanto

Maahanmuutto on lisääntynyt Suomessa vähitellen 2000-luvulta alkaen. Syitä maahanmuuttoon ovat pakolaisuuden lisäksi perhe ja työ. Maailmalla riehuvat sodat ajavat ihmisiä pakolaisiksi Euroopan eri maihin. Viimeisen parin vuoden aikana Suomeen on muuttanut yhteensä noin 30000 henkilöä vuodessa ja tällä hetkellä maahanmuuttajien määrä kasvaa voimakkaasti. Suurin osa maahanmuuttajista tulee Virosta, Venäjältä, Iranista, Irakista ja Syyriasta. Myös Somaliasta, Kiinasta, Thaimaasta ja Kongosta tulee maahanmuuttajia. (Väestöliitto 2015.) Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista henkilöistä yli puolet on fertiili-ikäisiä. Onkin tärkeää, että heillä on tietoa seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja, että niihin liittyvät palvelut ovat heidän saatavilla. (THL 2015.)

Seksuaaliterveyden edistämisen päämääränä on elämänlaadun ja ihmissuhteiden parantaminen. Seksuaaliterveyden edistämisen työ pohjautuu vahvasti seksuaalioikeuksiin (WAS 2014) ja niiden toteutumiseen. Hyvä seksuaaliterveys edellyttää, että ihminen kunnioittaa sekä omia, että toisen ihmisen seksuaalioikeuksia. Seksuaaliterveys edellyttää vastuullista seksuaalikäyttäytymistä ehkäisten seksuaalista väkivaltaa. Seksuaaliterveyden edistämisen keskeisimpinä tehtävinä ovat ymmärrettävän tiedon, tuen ja turvan antaminen oman elämän hallintaan, oman identiteetin löytämiseen ja itsensä hyväksymiseen sekä vuorovaikutustaitojen vahvistaminen kumppanin ja muiden ihmisten välillä. (Kontula & Lottes 2000.)

Turvallisuus on keskeisessä roolissa yksilön seksuaaliterveyden edistämässä ja seksuaalisuuden toteuttamisessa. Seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistämisen katsotaan alkavan jo ennen lapsen syntymää ja jatkuvan elämänkulun jokaisessa vaiheessa (Bruess & Greenberg 1994, Cacciatore 2000). Turvataitojen edistäminen sisältyy seksuaaliterveyden edistämiseen. Turvataitojen periaatteena on, että jokaisella on oikeus elää turvallisessa ympäristössä sekä kokea itsensä arvokkaaksi. Jokaisella on oikeus olla oma itsensä, saada kunnioitusta ja elää turvassa sekä suojassa ilman väkivallan tai painostuksen uhkaa. Turvataitokasvatuksessa opitaan turvataitoja. Turvataitokasvatus on ennaltaehkäisevää ja yksilön hyvinvointia edistävää. Turvataitojen edistämisen tavoitteena on hyvinvoiva ja itseään arvostava ihminen. Hyvinvoiva ihminen kokee, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja olla osallisena siinä. Turvataidot edistävät myös vuorovaikutustaitoja sekä hyviä ihmissuhteita. Turvataitokasvatuksen lähtökohtana on voimavaralähtöisyys. Voimavaralähtöiset menetelmät korostavat yksilön ja perheen

vahvuuksia. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015.) Seksuaaliterveyden palveluja ja turvataitotietouden lisäämisellä ja kohdentamisella voidaan edistää maahanmuuttajien elämän pituista seksuaaliterveyttä.

Haasteita maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistämisessä

Maahanmuuttajilla on todettu olevan seksuaali- ja lisääntymisterveyden ongelmia enemmän ja aihealueen tietoa vähemmän, kuin kantaväestöllä. He eivät myöskään käytä yhtä aktiivisesti ennaltaehkäiseviä seksuaaliterveyspalveluita kuten kantaväestö (Koski 2014.) MAAMU -raportin (2012) mukaan maahanmuuttajataustaisissa ryhmissä naisten osallistuminen muun muassa syöpäseulontoihin oli harvinaisempaa kuin naisilla koko väestössä. Raportin mukaan esimerkiksi somalialaistaustaisten naisten ehkäisymenetelmien käyttö oli vähäistä sekä keskenmenot yleisiä ja miehet eivät suosineet kondomin käyttöä. Lisäksi vakavia masennus- ja ahdistusoireita ilmeni kurditaustaisista naisista joka toisella, venäläistaustaisista naisista ja kurditaustaisista miehistä joka neljännellä. Osalla oli traumaattisia kokemuksia. Useimmiten maahanmuuttajien tiedot seksuaaliterveydestä perustuvat lähtömaan tietoihin, jolloin tieto voi olla vanhentunutta tai tietoa ei ole lainkaan. Tämä voi vaikuttaa henkilön asenteisiin ja palvelujen pariin hakeutumiseen. Erityisesti ennaltaehkäisevien palvelujen tarvetta ei tunnisteta. Seksuaaliterveys on tärkeä integroida osaksi kotoutumiskoulutusta sekä kaikkien oppilaitosten opetusta. Samoin seksuaaliterveys on tärkeä huomioida kaikissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Opettajilla ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on todettu olevan niukasti tietoa monikulttuurisesta seksuaaliterveyden edistämisestä. Ammattihenkilöt tarvitsevat koulutusta maahanmuuttajien seksuaaliterveyden edistämiseen. (Alitolppa-Niitamo ym. 2014; Koski P 2014. ; Aurila ym. 2013; Toivanen, Väänänen & Airila 2013; Castaneda, Rask , Koponen , Mölsä & Koskinen 2012).

Maahanmuuttajat tuovat mukanaan erilaisia tapoja, normeja sekä uskomuksia, ja näiden asioiden kohtaaminen hoitotyössä luo uudenlaisia haasteita ammattilaisille (Väestöliitto 2013). Maahanmuuttajien arvot, normit ja uskomukset liittyen perhe-elämään, seksuaalisuuteen sekä sukupuolirooleihin voivat poiketa suuresti suomalaisista käsityksistä (THL 2015.) Siksi on tärkeää kartoittaa maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistämisen nykytilaa esimerkiksi parisuhteen näkökulmasta. Seksuaalisuus ja parisuhde muuttuvat lasten syntymisen myötä, joten on tärkeää, että maahanmuuttajilla ja ammattilaisilla on apuvälineitä ja näkemystä voimavarojen tukemiseen tässä elämänvaiheessa.

Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät haasteet on jaoteltu kolmeen ryhmään Väestöliiton toimintasuunnitelmassa (2015). Nämä ryhmät ovat:

- 1) sairauksien ja riskien epidemiologia
- 2) psykososiaaliset ja kulttuuriset tekijät sekä
- 3) kommunikaation haasteet.

Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen

Palveluja suunniteltaessa tulisi huomioida maahanmuuttajien laaja kirjo niin uskonnon, kielen, kulttuuritaustan, sosiaalisen aseman kuin koulutuksenkin suhteen (THL 2015.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmaan (2014–2020) on kirjattu tavoitteeksi muun muassa seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluissa maahanmuuttajataustaisen väestön erityistarpeiden huomiointi, ja että nämä palvelut toteutuvat tasa-arvoisesti riippumatta asiakkaan kulttuuritaustasta tai kielestä. Samaisessa toimintaohjelmassa tavoitteeksi on asetettu maahanmuuttajien terveyteen ja hyvinvointiin liittyvä tutkimusten lisääminen (Klementti & Raussi-Lehto 2014). Myös Suomen laki edellyttää, että potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon (Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992). Ongelman muodostavat myös kulttuurisidonnaiset arvot ja roolimallit, esimerkiksi tasa-arvoinen suomalainen yhteiskunta voi olla hankalaa ymmärtää. Kulttuurieroja voi liittyä alastomuuteen, läheisyyden osoittamiseen ja seksuaalisuudesta puhumiseen. Yksi ongelma on olemassa olevan materiaalin kieli (suomen- ja ruotsinkielistä) ja sen oletus tietystä perustietoudesta. Materiaali ei huomioi kulttuurisia eikä uskonnollisia näkökohtia. (Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma 2006.)

Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen eli MAUSTE -hanke

Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Kuopion Savonia-ammattikorkeakoulun kanssa yhteistyössä toteutettava MAUSTE -hanke on kaksivuotinen (2015–2016). Rahoitus tulee Sosiaali- ja terveysministeriön Terveiden edistämisen määrärahoista. Hankkeessa on mukana laaja maahanmuuttajien kanssa työskentelevä sosiaali- ja terveysalan sekä opetusalan ammattilaisten verkosto niin Jyväskylässä kuin Kuopiossakin. Hanke pohjaa vahvasti ihmis- ja seksuaalioikeuksiin. Keskeiset elementit ihmis- ja seksuaalioikeuksia painottavissa ohjelmissa ovat voimavaralähtöisiä ja ennaltaehkäiseviä, ne ovat myös osallistavia ja tasa-arvoa edistäviä (UNICEF 2003, SEXPO 2015). Tarvitaan innovatiivisia, osallistamista sekä tiedon ymmärrystä tukevia menetelmiä maahanmuuttajien ja ammattilaisten välisessä työskentelyssä. Menetelminä voidaan suositella esimerkiksi voimaannuttavia ryhmätyömenetelmiä, joilla tuetaan itseluottamusta ja koherenssintunnetta. Yhtenä osallistavana ja aktivoivana menetelmänä voidaan hyödyntää digitalisaatiota, kuten mobiiliohjausta. Hyvä seksuaaliterveys edistää maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja auttaa kotoutumisessa.

MAUSTE- hankkeen tavoitteena on ennaltaehkäistä maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden ongelmia tehostamalla ammattilaisten monikulttuurista seksuaaliterveyden osaamista. Toisena

tavoitteena on väestöryhmien välisten terveyserojen kaventaminen vahvistamalla maahanmuuttajien seksuaaliterveyden tietoja ja taitoja sekä turvataito-osaamista. Kolmantena tavoitteena on, että fertiili-ikäisten maahanmuuttajanaisten seksuaaliterveyspalveluiden käyttö lisääntyy sekä erityisesti maahanmuuttajamiesten osallistuminen ko. palveluiden käyttöön kasvaa. Neljäntenä tavoitteena on tuottaa kustannustehokkaita, uusia menetelmiä seksuaaliterveyden ja turvataitojen ohjaukseen, muun muassa hyödyntämällä mobiiliohjausta ja pelillisyyttä. Viidenneksi monikulttuurinen seksuaalikasvatus integroidaan osaksi seksuaaliterveyspalveluita sekä maahanmuuttajien koulutusta. Lisäksi luodaan pysyvä kansallinen verkostomalli maahanmuuttajien kanssa työskenteleville sekä tuotetaan uutta tietoa maahanmuuttajien seksuaaliterveyden edistämisestä.

MAUSTE- hankkeen koulutus ammattihenkilöille ja ryhmät maahanmuuttajille

Hankkeessa toteutetaan Maahanmuuttajien seksuaaliterveyden ja turvataitojen edistäminen – koulutus (5 op). Koulutus on suunnattu maahanmuuttajien kanssa työskenteleville oppilaitosten sekä sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöstölle. Koulutukseen sisältyy seitsemän lähiopetuspäivää, tavoitteena on vahvistaa ammattilaisten monikulttuurista seksuaaliterveyden ja turvataitojen osaamista. Koulutuksessa käsitellään muun muassa monikulttuurisuus seksuaalisuudessa, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa perheissä, asiakkaan kohtaamista, seksuaaliohjaukseen, -neuvontaan sekä -kasvatukseen liittyviä taitoja ja erilaisia kysymyksiä monikulttuurisuuden näkökulmasta. Turvataitoteemassa käsitellään trauman kohdanneen ihmisen kohtaamista ja turvakeskustelun toimintamallia.

Mauste-hankkeessa maahanmuuttajille suunnataan seksuaaliterveyden ja turvataitojen opetusta ryhmämuotoisena. Yhtenä kohderyhmänä ovat myös maahanmuuttajien vertaisohjaajat. Ryhmissä toteutetaan erilaisia toiminnallisia ja kokemuksellisia menetelmiä. Toiminnalliset ja kokemukselliset menetelmät mahdollistavat maahanmuuttajan oman osallistumisen ja tiedon käsittelyn eri näkökulmista, mikä auttaa tiedon ymmärtämistä. Ryhmissä löydetään myös erilaisia valinnan mahdollisuuksia elämän eri tilanteisiin. Toiminnalliset ja kokemukselliset menetelmät tarkoittavat, että käytetään erilaisia tapoja työskennellä. Tavoitteena on erityisesti osallistujan itsereflektion lisääntyminen, tunnistaa omia asenteitaan, vahvistaa eläytyvää, voimavaraistavaa vuorovaikutusta sekä toiminnan spontaaniutta (Aitolehti & Silvola 2008). Erilaisia ryhmiä toteutetaan muun muassa neuvoloissa, monikulttuurisissa keskuksissa, maahanmuuttajapalveluissa ja toiseen asteen oppilaitoksissa. Ryhmiä on naisille ja miehille, nuorille ja odottaville perheille.

MAUSTE – hanke ja kättilökoulutus

MAUSTE- hanke liittyy kiinteästi kättilökoulutukseen. Kättilö on hoitotyön ja erityisesti seksuaali- ja lisääntymisterveyden asiantuntija. Valmistuvalla kättilöllä on vahvat kliiniset perustiedot ja – taidot, hyvät vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot ja osaaminen perustuu näyttöön. Kättilötyön tietoperusta on hoitotieteessä ja muissa terveystieteissä ja sitä täydentävät muut tieteenalat. Kättilötyön perusta on yksilön, naisen ja perheen seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämässä ja vahvassa kliinisessä kättilötyössä. Kättilökoulutus tuottaa laaja-alaista osaamista seksuaali- ja lisääntymisterveyden alueelle. Kättilö vastaa itsenäisesti normaalin raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen aikaisesta seurannasta ja hoidosta. Kättilö toimii myös naisen terveyden ja naistentautien hoito- ja kättilötyön asiantuntijana sekä seksuaaliterveyden edistäjänä. (Berglund ym. 2014) Maahanmuuttajat ovat usein kättilöiden asiakkaina raskaus-, synnytys- ja lapsivuodeaikana sekä myös naistentautien poliklinikoilla tai osastoilla. Kättilökoulutukseen saadaan valmiuksia myös projekti- ja hanketyöhön. MAUSTE- hanke integroidaan Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan (TKI- toiminta). Integroimalla MAUSTE- hanke TKI- toimintaan voidaan kehittää myös työelämässä toimivien kättilöiden ammattitaitoa sekä kättilöiden tuottamia palveluita, kuten esimerkiksi maahanmuuttajien perhevalmennus, maahanmuuttajien synnytysten hoito tai matalan kynnyksen palvelujen tuottaminen esimerkiksi Kolmannen sektorin palvelut. Hankkeen tuottamia materiaaleja hyödynnetään kättilökoulutuksessa eri opintojaksojen ja kättilön tutkinto-ohjelman opetussuunnitelman kehittämistyössä.

LÄHTEET

Aitolehti, S. & Silvola, K. 2008. Suhteiden näyttämiset. Näkökulmia psykodraamaan. Helsinki.

Duodecim.

Alitolppa-Niitamo A., Haikkola L., Laatikainen T., Le T., Leinonen E., Levälahti E., Malin M., Markkula J., Mäki P., Parikka S., Säävälä M. & Wikström K. 2014. Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista.

Aurila A., Toivanen M., Väänänen A., Bergbom B., Yli-Kaitala K. & Koskinen A. 2013. Maahanmuuttajien onnistuminen työelämässä. Tutkimus venäläis-, kurdi ja somaliataustaisista Suomessa.

Berglund, M. Hoffrén, P., Koskinen, M., Matintupa, E., Manninen, E., Tiainen, E. Paananen, U., Pienimaa, A-K., Stenbäck, P. & Äimälä, A-M. 2014 Kättilön ammatillisen osaamisen kuvaus. Kättilökoulutuksesta valmistuvien osaamisalueet, tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Metropolia ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Bruess, C E. & Greenberg, J S. 1994. Sexuality Education. Theory and Practice. Brown Communications. USA.

- Castaneda A.E., Rask S., Koponen P., Mölsä M. & Koskinen S. 2012. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalilais- ja kurditaustaisista Suomessa. Raportti 61.
- Cacciatore, R. 2000. Lasten seksuaaliterveys. Teoksessa Kontula O & Lottes I (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Tammer-Paino Oy. Tampere. 251–269.
- Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014 – 2020. THL. Tampere. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kontula, O. & Lottes, I. 2000. Seksuaaliterveys Suomessa. Tammi.
- Koski P. 2014. Somaliperheiden perhevalmennuksen kehittäminen toimintatutkimuksen keinoin Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Lajunen, K., Andell, M., Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. THL. Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy.
- LAKI POTILAAN ASEMASTA JA OIKEUKSISTA. L 1992/785. Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu: 2015-07-06].
Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785#L2P3>
- Lottes I. 2013. Sexual rights: meanings, controversies, and sexual health promotion. *J Sex Res.* 50(3-4):367-91.
<http://www.sexpo.fi/> [Verkkajulkaisu] viitattu 2015-09-28
- www.vaestoliitto.fi/@Bin/906852/maahanmuuttajien+seksuaaliterveys.pdf THL 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. [verkkajulkaisu]. [viitattu 2015-07-06]. Saatavissa:
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO.pdf?sequence=1
- THL 2015. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. Seksuaali- ja lisääntymisterveys. [verkkajulkaisu]. [viitattu 2015-07-04]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/terveys-ja-hyvinvointi/seksuaali-ja-lisaantymisterveys>
- Toivanen M., Väänänen A. & Airila A. (toim.) 2013. Venäläis-, kurdi- ja somalilaistaustaisten työ ja terveys Suomessa -samankaltaisuudet ja erot kantaväestöön.
- United Nations Children`s Fund (UNICEF) 2003. The state of the world`s children 2004 New York: UNICEF, 91-93.
- Väestöliitto 2015. Väestöntutkimuslaitos. Maahanmuuttajien määrä. [verkkajulkaisu]. [viitattu 2015-07-04]. Saatavissa: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotieto/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/

Väestöliitto 2014. Toimintasuunnitelma [verkkojulkaisu]. [viitattu 2015-14-12]. Saatavissa:

<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/5ded27855ab710a716bfca9585ff5b76/1450165600/application/pdf/4682533/toiminta-suunnitelma2015.pdf>

Väestöliitto, Maahanmuuttajat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2015-04-09]. Saatavissa

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/

Väestöliitto 2013. Olemme muuttaneet ja kotoudumme. Monikulttuurinen osaamiskeskus. Vaasa: Fram.

Väestöliitto 2006. Seksuaalipoliittinen toiminta ohjelma [Viitattu 2015-04-09]. Saatavissa: <http://vaestoliitto-bin.directo.fi/@Bin/045660b1520a1ae5396aea1d8a75f9b5/1443639258/application/pdf/906885/Seksterv-polohjelma.pdf>

www.vaestoliitto.fi/@Bin/906852/maahanmuuttajien+seksuaaliterveys.pdf. Viitattu 2.8.2015.

[Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma. Väestöliitto. ISBN 951-9450-33-5 \(PDF\). Helsinki 2006. 34-35. Viitattu 5.8.2015.](#)

WAS. 2014. Sexpo säätiö. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2015-12-15].

<http://frantic.s3.amazonaws.com/sexpo/2012/03/Seksuaalioikeuksien-julistus-2014.pdf>